

Hur man tvättade före den moderna tvättmaskinen.

© Ingrid Börjemalm 2007

Tvättning av lakan, örngott, handdukar och all annan vit textil torde ha förekommit exempelvis utomhus i stor järngryta (pannmur). Vattnet hälldes i med hjälp av hink eller alternativt slang. En tung syssla som män och pojkar hjälpte till med. Hos familjer med tvättstuga inomhus fanns säkert kallvattenledning indragen. Grytan värmdes med ved. Grytlocket måste lyftas av försiktigt p g a all ånga som strömmade ut. Tappkran fanns på grytan. Under tvättningen i grytan rördes kläderna om med en lång, kraftig avbarkad träpåk. När tvätten skulle sköljas togs den upp med hjälp av träpåken. Det gällde att akta sig för det varma lutvattnet. Sköljningen gjordes 3 – 4 gånger i kallt vatten i stor tvättbalja alternativt (bad-)kar.

Kulörta bomulls- och yllekläder tvättades och sköljdes separat för hand i trä-tvätt-baljor eller andra tvättkärl. Hårt smutsade kläder gnuggades mot tvätt-bräda. Brädans ovansida var försedd med exempelvis en galvaniserad veckad plåt.

Mesta möjliga vatten vreds ur kläderna. Kläderna hängdes på linor (klädstreck) och fästes med klädnypor. Så fick kläderna hänga och torka, oftast ute i den friska luften, alternativt inomhus i källare eller uppe på vind.

Tvättmedlen vid vit-tvätt var lut-pulver, som var starkt och ovänligt mot händerna. Tvättpulvren RADION och PERSIL var mildare och bättre för händerna. Vid kulör- och ylletvätt föredrogs såpa. Jag har hört talas om att BJÖRKASKA användes vid vittvätt men vet inget mer om detta.

Efterarbetet t ex strykning och mangling gjordes säkert olika inom respektive familj. Handdriven kallmangel fanns kanske hos någon. Eldriven kallmangel med stor marmorskiva och trärullar är väl något vi som är födda på 30- eller 40-talet eventuellt kan minnas. Det var något speciellt med lakan och dukar som manglats på en sådan mangel.

Örngotten var ju försedda med band som man knöt för att kudden skulle hållas på plats. En rolig detalj är minnet av de ”krusade” örngottsbanden. En trubbig liten kniv användes. Man höll ett band i taget med vänster tum-grepp och började veckningen i nedre delen vid bandets lilla fäll. Hela bandet upp måste man hålla i ordentligt och vips var bandet ”krusat”. Det var en enkel sysselsättning som barn kunde göra. Jag har sett och även använt en bandkrusare gjord i metall. Den var svår att handskas med minns jag. För att det skulle se riktigt fint ut lades örngotten in i linneskåpet så att de krusade banden var väl synliga då skåpdörren öppnades. Ända till början av 1980-talet ”krusade” jag örngottsbanden. Senare har jag bara strukit dem. Nu 2007 är det kanske dags att återuppliva det enkla och roliga pysslet.

Innehållet i linneskåpet var husmors stolthet. När hon öppnade dörren och visade det som fanns däri, blev det också bevis på ordning och reda, samt att familjen inte levde i alltför små omständigheter utan redde sig bra.

Gardiner, draperier och finare textilier tvättades varsamt för hand i mildare tvättmedel t.ex. tvåflingor. Efter torkningen ströks de. Riktigt tunna och fina tyger stärktes innan de ströks.

Särskilda stärkelsemedel fanns att köpa, men det gick också bra att använda lite vetemjöl eller potatismjöl utblandat med vatten. Textilien doppades i stärkelseblandningen, kramades ur och ströks medan den var fuktig.

Trasmattorna tvättades hemma i tvättstugan eller vid sjön. De blöttes, skrubbades energiskt på båda sidor med rotborste och såpa. Här gällde det också att skölja noga.

För att vrida ur mesta möjliga vatten hjälptes man åt 2 och 2. Därefter hängdes mattorna till tork. Några kanske lade dem till tork på bryggan.

Golv skurades. De nytvättade mattorna lades på. Då spreds god doft av såpa och frisk luft. Det blev så fräscht och fint. Då var det Helg i hemmet.

En stortvätt, eller som det även kallades, stor-byk, gjordes 2 – 3 gånger om året. Det var tungt, kallt och arbetsamt för alla generationer som deltog i lagarbetet.

Mina tvätt-minnen, upplevda eller berättade, blev en liten uppsats. Minnesbilderna rullade på.

Ingrid Börjemalm
20 november 2007